

LIDÉ A HRADBY

bastionové pevnosti a jejich život

MEZIOBOROVÁ KONFERENCE U PŘÍLEŽITOSTI BLÍŽÍCÍHO SE 240. VÝROČÍ VÝSTAVBY PEVNOSTÍ JOSEFOV A TEREZÍN ZAMĚŘENÁ NA ROZVINUTÍ DISKUZÍ O ŠIRŠÍCH SOCIOKULTURNÍCH SOUVISLOSTECH VÝSTAVBY A EXISTENCE (NEJEN) BASTIONOVÝCH OPEVNĚNÍ V EVROPĚ.

Bastionové pevnosti českomoravského prostoru v roce 1832. | Bastionová pevnost Doubravská hora a panství Teplice. | Císařský plukovník Johann Ulrich Pissinger a jeho cesta po českomoravských pevnostech 1649–1652. | Co znamenalo postavit pevnost, třeba Josefov. | Fortifikace Tři Bubny – opěrný bod z války o bavorské dědictví (1778–1779). Chudý příbuzný bastionových pevností? | Krize pevnostního stavitelství a problém permanentního protiminového systému v polovině 18. století – případ Charlese Bisseta. | Plány a realizace pevnosti Velké šance v Mostech u Jablunkova v 18. století | Poddanské město a jeho hradby na příkladu hukvaldského panství | Přemýšlet pevnost – účel výstavby českých pevností v tereziánské době | Válka o bavorské dědictví – vpád armády prince Jindřicha Pruského do Čech | Vzpomínky na královéhradeckou pevnost.

PARKHOTEL TEREZÍN | 30. 9. 2019 | 9⁰⁰ - 16⁰⁰

pořadatel

Terezín - město změny

partner

HUDAK

záštity

Ústecký kraj

Filozofická
fakulta

Univerzita Palackého
v Olomouci

KATEDRA
OBECNÉ
ANTROPOLOGIE
Fakulta humanitních studií

„Akce probíhá pod záštitou hejtmana Ústeckého kraje Oldřicha Bubeníčka“ & „Akce probíhá pod záštitou starosty města Terezín“

PROGRAM:

30. září 2019

9⁰⁰ - 9¹⁵

Registrace

9¹⁵ - 9³⁰

Slavnostní přivítání

9³⁰ - 10⁴⁵

Blok I - A

Vítězslav Prchal

Císařský plukovník Johann Ulrich Pissinger a jeho cesta po českomoravských pevnostech 1649 – 1652.

Příspěvek se zaměří na analýzu inspekční cesty po českých a moravských pevnostech, nařízené Ferdinandem III. v souvislosti s nutností rekognoskace míry zpusťování země a její obranyschopnosti po právě skončené třicetileté válce, ale také v korelaci s rozpouštěním císařských ozbrojených sil a debatou nad tvorbou a velikostí stálých armádních jednotek po roce 1649. Na základě dochovaných materiálů (instrukce, korespondence, účty) bude rozklíčován v prvé řadě samotný smysl, účel a průběh cesty, vedle toho budou ale sledovány i další její zásadní vojenské, politické, společenské i finanční aspekty, a to na několika úrovních (centrální vídeňská, stavovská zemská, lokální).

Petr Wohlmuth

Krize pevnostního stavitelství a problém permanentního protiminového systému v polovině 18. století – případ Charlese Bisseta.

Po roce 1748 v odborné vojenskoinženýrské komunitě nastalo obecné přesvědčení o tzv. krizi permanentních fortifikací, což dlouhodobě vykazalo značný vliv na evropskou militární mechaniku a kulturu války ve smyslu zvyšování důrazu na velké bitvy a polní operace jako rozhodující faktor ve válečných konfliktech. Příspěvek bude vycházet ze studia dvou teoretických textů, které v letech 1751 a 1778 sepsal a k odbornému posouzení ze strany britského vojenského inženýrského sboru předložil poručík Charles Bisset, vojenský lékař, posléze důstojník 42. skotského horalského pěšího pluku a nakonec vojenský inženýr. Bisset neabsolvoval formální vojensko-inženýrské vzdělání a svoji autoritu odvozoval od osobní zkušenosti s obranou nizozemské pevnosti Bergen op Zoom z roku 1747, z níž se vyvinula patrně militárně-mechanicky nejobtížnější a kulturně nejhrušnější obléhací operace raného novověku. Vzhledem ke komplikovanému kulturnímu nedorozumění, které provázelo celý průběh boje, dobytí pevnosti skončilo vypálením a vydrancováním města a částečným masakrem obránců a obyvatel, což šokovalo evropské veřejné mínění. Bisset ale rozpoznal, že dosud suverénně úspěšné vaubanovské útočné techniky, rutinně používané francouzským vojensko-inženýrským sborem, se téměř fatálně zadrhly na této pevnosti, hlavním projektu nizozemského vojenského inženýra Menna van Coehoorna, vojenského i odborného soupeře maršála Vaubana.

Bisset se následně na základě studia Coehoornových koncepcí a hluboké analytické případové studie obležení Bergenu snažil odvodit způsoby, jakými překonat obecně vnímanou převahu útočných technik nad obrannými. Provedl také kritickou analýzu soudobých fortifikačních standardů, navrhl několik nových systémů bastionové fortifikace, přičemž odmítl dosud celoevropsky respektované post-vaubanovské principy projekce, stavby a obrany fortifikací. Tím šel zcela proti akceptovaným paradigmátům, panujícím v britském vojenském inženýrském sboru. Přestože jeho patronem a ochráncem se stal vévoda z Cumberlandu, tehdejší vrchní velitel britských ozbrojených sil, Bissetův první odborný text z roku 1751 byl nakonec příslušnými autoritami zcela ignorován a Bisset překvapivě přeložen do zálohy. Po nějakém čase rezignoval na odborné působení a inovační snahy a stáhl se do soukromého života. Nicméně v roce 1778 ještě dokončil rukopisné dílo, navazující na knihu z roku 1751.

Prezentace se bude snažit odpovědět na otázku, jaké mohly být důvody pro takové odmítnutí a ignorování v evropském kontextu ojedinělého inovativního analytického díla, které navíc svoji autoritou podporoval nejvyšší armádní představitel. Prostřednictvím analýzy Bissetových návrhů budu diskutovat, že Bissetovy návrhy přímo i nepřímo velmi silně prosazovaly mnohem důraznější používání během obrany fortifikací tzv. permanentního protiminového systému – struktury předem připravených podzemních chodeb, odkud mohli obránci zespodu vyhazovat do vzduchu nepřátelské směrem k pevnosti se přibližující polní postavení, zákopy a dělostřelecké baterie. Z hlediska dobové kultury války však byl tento způsob inženýrského pyrotechnického boje zdrojem trvalého kulturního traumatu. Historické precedenty, kdy došlo během 18. století při obraně velkých fortifikací k tvrdému boji v podzemní dimenzi, v aktérských reprezentacích zdůrazňují silnou hrůzyplnou rovinu takového boje, přičemž bylo krajně obtížné disciplinovat a motivovat vojenské aktéry, aby k němu byli ochotni. V tomto smyslu má studium Bissetových textů značnou „kontrafaktuální“ hodnotu pro případné úvahy o tom, jaká mohla být praxe a zkušenost během obléhání a boje o pevnost Terežín, která byla jako jedna z mála v druhé polovině 18. století vybavena rozsáhlým permanentním protiminovým systémem.

Jiří Hofman

Přemýšlet pevnost – účel výstavby českých pevností v tereziánské době.

Pevnost jako taková bývá často vnímána jako statický obranný prvek pasivně čekající na nepřítele, který ji oblehne a následně dobude nebo nedobude. Tímto měřítkem pak bývá hodnocena užitečnost daného opevnění. Na základě dochovaných písemných pramenů vojenských velitelů i samotných projektantů z 2. poloviny 18. století lze přitom naopak doložit, že pevnosti i opevnění byly vnímány jako nejen aktivní prvek obrany země, ale také jako jeden ze základních kamenů případné útočné války. Tento příspěvek se zaměří právě na vnímání role českých pevností v 2. polovině 18. století v úvahách armádních špiček a projektantů a jaká vlastně byla jejich zamýšlená pravá úloha. Trochu překvapivě to totiž nebylo primárně to, aby byly dobývány.

10⁴⁵ - 11⁰⁰

pauza

11⁰⁰ - 11⁵⁰

Blok I - B

Michael Viktořík

Bastionové pevnosti českomoravského prostoru v roce 1832.

Klíčové pevnosti Čech a Moravy byly vystaveny v druhé polovině 18. století. Jaký byl ale jejich stav a s jakými problémy se potýkaly na počátku 30. let 19. století? Na tuto otázku se pokusí odpovědět příspěvek, jenž bude čerpat především z nedávno dohledaných a v kontextu archivního materiálu zcela unikátních zpráv z inspekční cesty polního podmaršálka Josefa von Benzcura, mimo jiné také zástupce generálního ženijního ředitele arcivévody Jana. Nepůjde však o pouhé převyprávění obsahu těchto zpráv. Referent se pokusí zakomponovat zprávy do širší diskuze o dalším směřování pevnostního stavitelství v habsburské monarchii na počátku 30. let, ale i do širších souvislostí fungování inženýrského sboru v tomto období („pohled do zákulisí“). Zprávy Josefa von Benzcura nebyly sepisovány podle jednotné struktury a obsahem (i rozsahem) se u jednotlivých pevností liší. Právě analýza různorodých okruhů zmiňovaných v těchto písemnostech a jejich vzájemná komparace nám může poskytnout plastický a ucelený obrázek o technickém stavu pevností v českomoravském prostoru, ale i o fungování a činnosti tamních místních fortifikačních ředitelství.

Vojtěch Kessler, Josef Šrámek

Vzpomínky na královéhradeckou pevnost.

Ve druhé polovině 18. století bylo město Hradec Králové obklopeno pásem bastionového opevnění. Následující století však s sebou přineslo celou řadu sociálních a hospodářských změn, které činily život v pevnostním městě více a více tísnivým. Liberálně politicko-společenská transformace v 60. letech 19. století s sebou přinesla vznik struktur a institucí, které dodnes tvoří základy občanské společnosti. V habsburské monarchii se tehdy utvářely společenské vztahy a vazby nejen na státní a národní úrovni, ale i v rámci obecných komunit. V případě tzv. pevnostních měst, které byly ve svém rozvoji omezeny obranným systémem, jejichž sekundární funkce už byla tehdy vnímána jako negativum bránící dalšímu rozvoji města – především v rovině urbanizace a industrializace. Tyto aspekty vedly nakonec i k pádu královéhradecké pevnosti a pocity současníků plně ilustrují okřídlená slova o „osvobození města z pout hradebních.“ Přesto, s odstupem několika desetiletí lze vysledovat, že do vzpomínek na bývalou pevnost se začíná „vkrádat“ i jistá nostalgie. Nejednoznačnost vzpomínek na pevnostní kapitolu dějin Hradce Králové bude předmětem konferenčního příspěvku.

11^{:50} - 13^{:00}

Oběd

13^{:00} - 14^{:15}

Blok II - A

Lukáš Sláma

Bastionová pevnost Doubravská hora a panství Teplice.

Předmětem jeho příspěvku je sledování vztahu města a panství Teplice vůči zdejší bastionové pevnosti doubravské Hoře v období třicetileté války. Předně bude příspěvek zaměřen na hospodářskou podstatu tohoto vztahu, jenž v sobě kombinuje jak samotné hmotné zajištění pevnosti a jejího osazenstva tak i direktivní přístup armády vůči městu a jeho obyvatelům. K tomu slouží například hojně zachované kontribuční rejstříky s přesnými soupisy přijatých a vydaných prostředků, podstatnou roli však představuje také městské hospodářství a v neposlední řadě ekonomické možnosti majitel zdejšího panství. Vzájemnou analýzou těchto pramenů se budu snažit představit možnosti a problematiku vydržování vojenských na pevnosti. Jaké všechny odpovědi nám k problematice vydržování armád třicetileté války může takto mikroregionální téma přinést a zároveň jaké problémy tím vyvstávají? T bude před ním tématem předkládaného příspěvku.

Lenka Nováková

Poddanské město a jeho hradby na příkladu hukvaldského panství.

Příspěvek se zabývá problematikou opevnění poddanských měst na příkladu hukvaldského panství ležícího na moravsko-slezském respektive uherském pomezí. Hlavní pozornost je věnována především vztahu obyvatel k opevnění města, role fortifikace v sociálních souvislostech a každodenním životě. Reflektuje rovněž vnímání hranice mezi samotným městem a předměstím, především se zaměřením na období 17. - 18. století.

Martin Krul

Plány a realizace pevnosti Velké šance v Mostech u Jablunkova v 18. století.

Systém opevnění na slezsko-uherské hranici prodělal v 18. století velké změny, které souvisely s objevením se nového nepřítele, Pruského království, stejně jako s vývojem pevnostního stavitelství. Příspěvek se zaměří na genezi pevnosti Velké šance v Mostech u Jablunkova, na níž se tento vývoj projev il nejviditelněji.

14^{:15} - 14^{:30}

pauza

14^{:30} - 15^{:45}

Blok II - B

Zdeněk Munzar

Válka o bavorské dědictví – vpád armády prince Jindřicha Pruského do Čech.

Příspěvek se bude věnovat úvodnímu postavení prusko-saské armády prince Jindřicha a tereziánské armády polního maršála Laudona v Čechách. Poté v kontextu infrastruktury a terénní dispozice představí úvodní manévry obou protivníků. Příspěvek se pokusí vysvětlit úspěch pruského vpádu a nedostatečnost rakouských protiopatření. Dále se bude věnovat novému postavení na Jizeře a probíhajícím bojovým operacím až k plánované- mu ústupu Prusů a Sasů z Čech, přičemž nezůstanou opomenuty ani velmi úspěšné klamné manévry určené ke zmatení nepřítele, které způsobili v rakouských štábech oprávněnou paniku.

Pavel Drnovský, Petr Hejhal

Fortifikace Tři Bubny – opěrný bod z války o bavorské dědictví (1778–1779). Chudý příbuzný bastionových pevností?

Příspěvek se věnuje komplexu zemních fortifikací Tři Bubny, který se nachází na katastru obcí Kočí a Orel u Chrudimi (východní Čechy). Opevnění bylo budováno v rámci přípravy na válku o bavorské dědictví (1778–1779). Kromě kartografických pramenů disponujeme i archivními prameny přibližující některé okolnosti jeho výstavby. Část opevnění se dochovala do dnešní doby v podobě výrazných terénních reliktnů, zaniklé části pak lze identifikovat díky nedestruktivnímu archeologickému průzkumu.

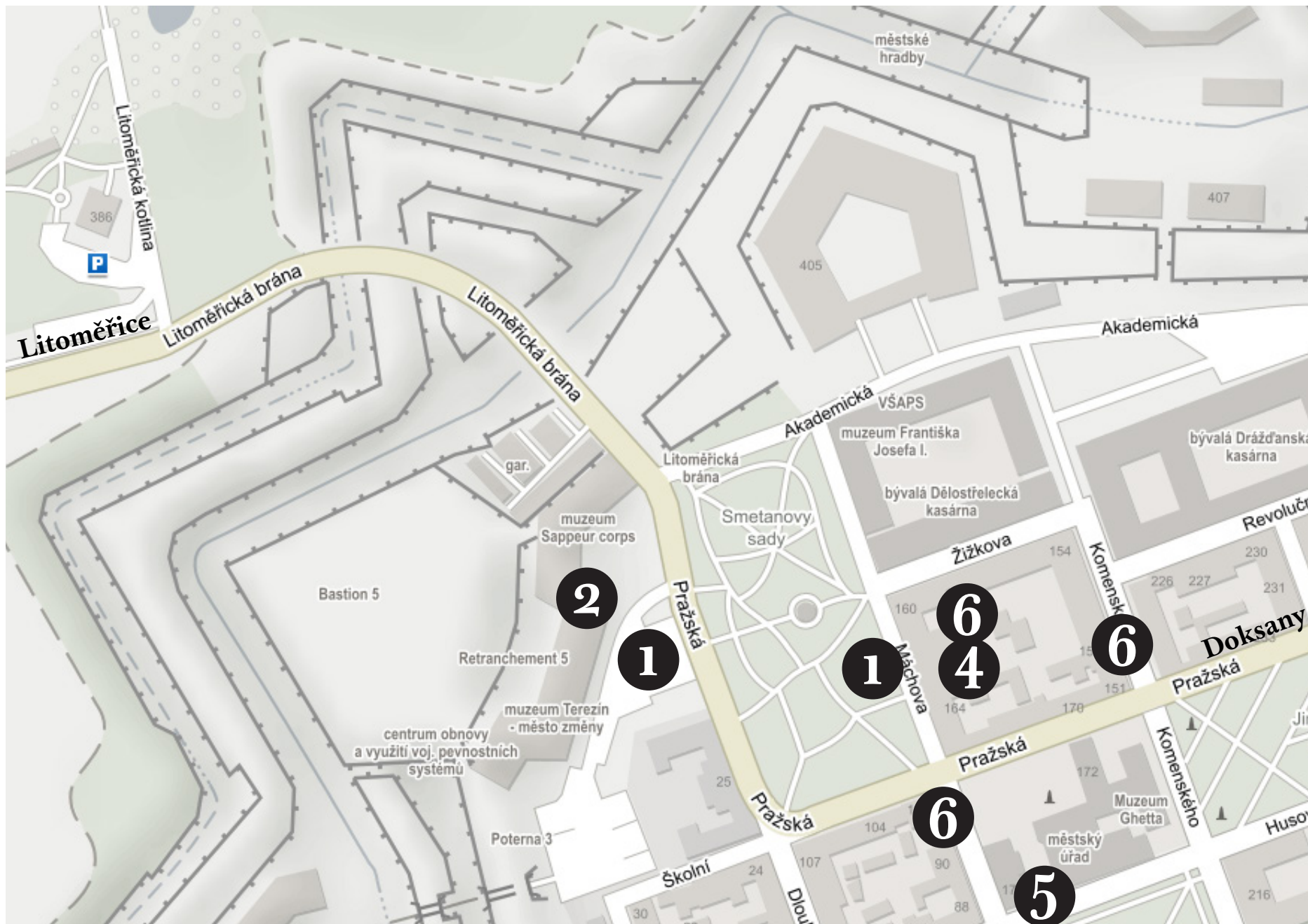
Lukáš Hudák

Co znamenalo postavit pevnost, například Josefov.

Lidé se chybami učí, ale co když je chyb v jednom procesu více než dosti. Lze zdárně dokončit ideu, projekt i stavbu? V rámci přednášky se zaměřím na přiblížení procesů od ideje po „kolaudaci“ pevnosti Josefov z 2. poloviny 18. století nejen z archivních pramenů a to vše na příkladu snahy o obno- vení mezioborové spolupráce historiků, techniků a dalších profesí nad badatelskou činností.

15^{:45} - 16^{:00}

Závěrečné zhodnocení

MAPA:

1	Parkoviště
2	Informační centrum Terezín
3	Ubytování
	<i>kontaktní osoba Jiří Hofman - jiri.hofman@projekt-terezin.cz</i>
4	Konference
	Parkhotel Terezín - Máchova 163, 411 55 Terezín
5	Autobusová zastávka
6	Možnosti oběda
	Parkhotel Terezín
	Restaurace Klobouk - Komenského 152, 411 55 Terezín
	Restaurant Atypik - Máchova 91, 411 55 Terezín

INFORMACE:

Mgr. Jiří Hofman (jiri.hofman@projekt-terezin.cz)